

NEMA DIREKTNIH LETOVA ZA TIRANU

Nema direktnih letova za Tiranu. Mora okolo. Mora težim putevima. Tako je. Tako je bilo. Danas je drugačije.

Morali smo u Istanbul. Inače bi to bili neki autobusi, neka čudna presedanja, a bilo je tako toplo, tako toplo. I nije nam bilo do toga, do lutanja, iskrnavanja, do nekih rizika zbog lošeg prevoza, do zagušljivosti, do neproverenih stvari, avantura, stvari neprovetrenih. Nije nam bilo do drugih ljudi, koji su tu, sede pored, u blizini, nismo želeli druge ljude, ne predugo, ne uopšte. Krenuli smo u Tiranu a da se nismo raspitali, ništa, niko, nikog nismo izložili pitanjima, ništa, radoznalost, ništa. Verovali smo kako ćemo sve otkriti, samo da stignemo, da sletimo u Tiranu, sve će biti u redu.

Pre toga Istanbul; dan na aerodromu – ne baš čitav dan, ali vreme na aerodromima, to nije svakidašnje vreme, to je mrtvo vreme, to je vreme koje truli, a niko ne voli da se nalazi u tom vremenu. Svi su aerodromi isti, vreme provedeno na njima truli na isti način: jurnjava kako bi se postiglo, povezivanja linija, gubljenje prtljaga, gubljenje saputnika, gubljenje dece, gubljenje jezika koji na takvom mestu prestaje da bude upotrebljiv, jer posvuda se šunjaju ljudi i ručni prtljazi i službenici i posade i svi idu, odlaze, žele da stignu. Kao i mi, u Tiranu, od svih mesta. Zapravo, da li znamo nekoga ko je bio u Tirani? Da li iko zna nekoga ko je bio u Tirani? Idemo jer su nas tamo pozvali, ljubazni su bili, dođite, trideset plaćenih dana – kako se to meri u odnosu na sve ostalo vreme, trideset plaćenih dana u Tirani, ko zna?

A ipak, nismo maknuli sa aerodroma, jer Istanbul je rizik, ogromno, neuhvatljivo zagušenje, milioni tamo marširaju, i bili smo nervozni, unapred, pri pomisli na stisku koje bismo mogli da dopadnemo ako se dogodi ovo i ovo i ovo i zbog svega tog zakasnimo na naš avion, za Tiranu, bez presedanja. Kad sletimo fotografisaćemo se (taj suludi manir da se neprekidno fotografiše i da se napravi više fotografija nego što je čoveku preostalo da vidi pošto ih napravi, ali, mi hoćemo, jer neki nam ne bi verovali i rekli bi: *lažete*, ili bi rekli: *koliko ostajete čuvajte se tamo* bi rekli. Fotografisaćemo Tiranu, toliko možemo. Verujemo da možemo.

I Pakistanci na aerodromu, Palestinci na aerodromu, srdačni Azijati na aerodromu, svi u žurbi osim onih koji spavaju, znaju da se ništa neće dogoditi uskoro, znaju da ne može da se zakasni. I svi ti Skandinavci u Istanbulu, Nigerijci na aerodromu, Mongoli dojahali eonima nakon Tamerlana, a, ne, razumeo sam, to nisu *naši*, naši su Albanci, *njih* mi tražimo, s *njima* planiramo dalje. Onda nas zlostavljaju stalnim promenama terminala, to je iskušanje pred Tiranu, moraš da trčkaraš po aerodromu, da veruješ u sebe, da budeš uporan.

I mi smo uporni, i Albanci su uporni, treća promena *gejta*, nazad, tamo odakle smo pošli, nisu to bilo kakvi Albanci, to su Albanci koji nikada pre nisu bili u Albaniji, američki Albanci, Albanci iseljenici, njihovi unuci, i sad su krenuli, i svaki nosi tri kofera, svaki nosi šest kofera, da se pokažu rodbini koju nikad pre nisu videli, da se nađe nešto za svakoga od njih.

I ti Albanci nas pitaju, šta je ovo, pitaju nas na najčistijem američkom engleskom, *šta je ovo*, to su američki Albanci svikli na američke aerodrome na kojima se ovakve stvari ne dešavaju, nema tamo istanbulskih manira i zato se oni pitaju i zato im ništa od svega nije jasno. A mi smo, pre haosa, ručali, mi smo svoj novac investirali u groznu piletinu, u grozni falsifikat grozne piletine kakvu čovek može da pronađe isključivo na nekom od aerodroma i, osnaženi, tražimo avion za Tiranu.

U avionu se smeјemo jer avion je poluprazan i putnici u njemu biraju sedišta po svojoj volji, oni ustaju i čavrljaju i ponašaju se krajnje neobavezno i netipično za putnike jedne od renomiranih svetskih avio-kompanija u čijem avionu je moguće videti i detalje putanje leta, i kako se iz Turske stiže u Albaniju, direktno, svakako. I oni, ti putnici, jedu, larmaju, veseliji su od svih putnika iz svih aviona svih svetskih avio-kompanija, stići će u Albaniju na vreme i to je jedino što ih interesuje. A dole su planine i tu počinju predrasude i ja ih glasno prebroјavam i prizivam, svaku predrasudu o Albaniji i specifično o Tirani, i pitam se da li je svaka predrasuda o Albaniji obavezno i predrasuda o Tirani i obrnuto. Onda slećemo i čini nam se da je to baš brzo i čini nam se da smo zaboravili dan u Istanbulu, na aerodromu, i da je taj dan mrtav, neupotreblјiv, žalostan dan.

Aerodrom u Tirani skoro da i nije aerodrom, svakako ne po standardima Istanbula, to je više neki hangar, neka čekaonica, donekle metastazirala, i tu je gužva jer su sletela dva aviona istovremeno, a jedan od njih je naš avion u kom su, pored nas, američki Albanci i njihovi koferi, i sad niko ne zna šta da radi sa svim tim prtlјagom. I tako se sve usporilo i vidi se da aerodromski službenici u Tirani ne znaju kako se reaguje u ovakvim krizama, vidi se da su to ljudi kojima se nikakve krize ne mile, pa su se uskomešali, mlataraju rukama i glavama, dosta im je svega, ljudi, kofera i pasoša. Jedan od njih, deluje kao da je posebno nakraj srca, poziva nas dvoje, pokazuje nam da priđemo i da će početi da propušta putnike i s te strane. Poslušamo ga bez pogovora i priđemo, on zatraži pasoše i kada shvati da stižemo iz Srbije (Beograd, Srbija), užurbano pokazuje ka izlazu, kao da hoće da kaže, kad je već tako, prođite, kao da hoće da kaže, otkud vi, kao da smo ga iznenadili i da se dešava nešto što se gotovo nikada ne dešava. I nema tu mesta netrpeljivosti niti ma čemu sličnom, tek iznenađenje, tek neka retka, endemska stvar.

Julijan stoji u gunguli i čeka nas, a mi ne znamo da je to on, ali on zna da smo to mi, a mi saznajemo ko je on po imenima koja čitamo na rogobatnom kartonu koji drži u visoko podignutim rukama. Julijan, mršav kao preživeli logoraši, visok, nezgrapn, klempav i drag. I njegov poslovični kačket, neusklađene boje i ludi osmeh. Đulijano, kasnije će postati Đulijano, ne može bolje od toga niti drugačije od toga, jer njegovo prezime zvuči italijanski, jer je on teoretičar svih zavera ovog sveta, ultraparanoik koji me pozdravlja sa *Zdravo, Jovica Stanišić!*, i ne možeš da ne voliš nekoga ko te pozdravi na takav način u Tirani. I ubrzo smo u taksiju, Đulijanova logoreja i paranoja udruženo dejstvuju dok razgledamo grad, mada to u početku nije grad već prilazne infrastrukturne arterije, taksista ne progovara, a nama su predrasude nalagale egzotiku i egzotiku smo dobili. Đulijano priča kako je američka DEA naložila spalјivanje nekakvih ogromnih plantaža marihuane pa se stoga zapalo u nevolju koja traje, i deluje da ga to zabavlja, ta priča, i naše reakcije povodom te priče, a ja vidim polja marihuane kako gore i američku zastavu kako ne gori, ona je aždaja i ona bljuje vatru na Albance i njihovu drogu i na Srbe i na njihovu drogu i na sve balkanske nesrećnike i njihovu drogu.

Grad je dobar, to vidimo iz taksija, neon se survava na sve, ljudi u pokretu, prljavština i sitna trgovina. A naš stan je u centru grada, sedimo na terasi s Đulijanom i on nam govori o gradu i kako je loš i bezizgledan i besmislen i kako je bolje ne mrdati nigde jer nema ničega, sama budalaština i prevara. Smejemo se, jer Đulijano je antipropaganda svakog turizma, ali je upućen, na jurodiv način, u istorijske prilike svega i svačega, u paralelne istorije, metaistorije, pacovske kanale, psihologiju, psihoanalizu, priča nam o velikom broju svojih istovremenih devojaka i to nas čudi i razgaljuje i svet izgleda kao manje bedno mesto.

Sutradan upoznajemo Rudija, njegov bar se zove *Hemingvej*, i to ima smisla, Rudi se potrudio, i njegovi poslovni partneri su se potrudili, Rudi nam se obraća, ali ne zna ni reč engleskog jezika, tu se nađe neki klinac kao ispomoć, a Rudi priča o svojoj babi koja je bila iz Bosne i o svom dedi koji je imao neke veze sa Srbijom, i kaže kako bi došao, u Beograd pre svega, do Skadarlije pre svega, i mi mu obećavamo kako ćemo ga dočekati. Ili čiča na pijaci, pita odakle smo, da li smo iz Amerike, a ja ga razočaram, a on pita da li smo iz Engleske, a ja uradim isto još jednom, a on pita odakle smo, a ja kažem kako smo iz Srbije, na šta on poskoči i drekne, *Beograd! Šta radi Lepa Brena, da li peva?* A Rudi nam rezerviše sto i taj sto ostane rezervisan mesec dana, iako mi svraćamo do njegovog bara svakog trećeg, četvrtog dana. Ja mislim kako Rudi misli da sam ja Hemingvej, tako neko.

Sokolj nas upozorava na razne sumnjive tipove, nacionaliste, i kako smo uopšte smeli da se krećemo, tamo i tamo i tamo, a iza njegovih leđa prolazi autobus Fudbalskog kluba *Partizani* i neizdrživo je toplo, mi smo u Tirani, prvo je jul pa avgust, Sokolj je istinski zabrinut, a ja se kikoćem i namigujem. U našoj zgradi kao da nema nikoga, nikoga ne srećemo, a Arijan ima dva sina, blizance, oni studiraju u Beču i on je ponosan na njih. Arijanu se nikada ne žuri, njegov iskvareni engleski ima prizvuk neke atavističke mudrosti. Kako to da nijedna menjačnica ne radi nedeljom, pitamo ga, kako to da hoteli nemaju menjačnice, pitamo ga, a Arijan nema odgovore na pitanja, jer suviše odgovora je nešto s čim čovek ne želi da živi, ne mudar čovek, ne u Tirani, ne bilo gde. Nema, eto, nema pa nema. Fotografiramo se u parku, fotografiramo se pokraj obale jezerceta i lepi smo u Tirani.

Škeljzen nas nagovara da odemo na more, kaže, idite na jug, a njegova žena potvrđuje ideju, ali mi smo možda malo lenji u Tirani, mi možda imamo drugačije planove, i možda nam je svejedno gde smo kad smo već tu, a možda imamo i druge poslove, bavimo se esejima, doktoratima, šetamo i svake večeri kupujemo pečeni kukuruz koji košta toliko malo da zapravo ne košta ništa, i odlazimo u poslastičarnicu koju smo pronašli i koja bi lako mogla da bude najbolja poslastičarnica na planeti, i tamo kupujemo sladoled i sedimo i hladno je jer preteruju s klimom, i razgovaramo, mnogo razgovaramo u Tirani.

Dani prolaze, a nema radnog vremena, nije to taj grad, na pekari piše *burektore* pa se zacenjujemo od smeha i poziramo pred izlogom, pekara danas radi pre podne, frizer sutra u ponoć, ništa nije izvesno, osim piramide Envera Hodže, užasnog rugla sorealističkog, odvratne ideje o sivilu koje je prekrećio Edi Rama, i sad je sve kič, kič, veseli kič i čist psihički automatizam. A novinar na *Radio Tirana International* pita da li sme sve da me pita, a ja mu kažem da još nisam dobio Nobelovu nagradu tako da sme, a on pita o politici pa o politici, a ja mu odgovaram na svako pitanje, a on zaključuje razgovor tako što kaže kako je u studiju pisac iz Srbije koji po svemu podseća na britanskog džentlmena, a meni je teško da poverujem kako je izgovorio nešto takvo, ali smo u Tirani i moguće je to i to i to.

Noću razmišljam, kako to da nema buke, nema policije na ulicama vikendom, poneki saobraćajni policajac gotovo moli sumanute vozače da obrate pažnju na ono što rade, i tako je sparno, i prljavo je, ali to je draga prljavština, to je orijentalni nemar nakon oslobođenja od mračne varijante realsocijalizma, i pošta stiže na sabirno mesto pa je onda iskopavaš, tražiš ono što pripada tebi. Nema poštanskih sandučića u Tirani, o, ne, ne, ne, ne, neeeee.

Trajemo i ne žalimo se i fotografišemo se pokraj spomenika Majke Tereze i Adema Jašarija, pronalazimo jednog Jašarija dok nam se drugi negde zagubio, a uspomeničeni Jašari je fotošopirani mit i nema nikakve veze sa stvarnim Jašarijem kakav je ovaj bio, i fotografišemo se ispod table s nazivom Ulice Ibrahima Rugove i razmišljamo kako bismo mogli i da ostanemo, kako to nije najluđe što bismo mogli da uradimo, eto, tu, u Tirani, može sasvim dobro da se živi, sa svim tim ljudima, zgradama i radnjicama i barovima i šarenim fasadama. I tada nas ne bi interesovali direktni i ostali letovi, jer bi se život odvijao tu, kao i bilo gde, nas dvoje, ništa nam ne bi nedostajalo, ne, tako mislim, zagrlimo se, pa zaspimo, onda sanjamo u Tirani. Zagušljive snove iz jula i avgusta.